

פורים ממקום אחר

שאלו תלמידיו את רשב"י: מפני מה נתחייבו שונאיהן של ישראל שבאותו הדור כליה? אמר להם: אמרו אתם. אמרו לו: מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע. אם כן שבשושן יהרגו שבכל העולם כולו אל יהרגו? אמרו לו: אמור אתה. אמר להם: מפני שהשתחוו לצלם. אמרו לו: וכי משוא פנים יש בדבר? אמר להם: הם לא עשו אלא לפנים, אף הקב"ה לא עשה עמהן אלא לפנים. והיינו דכתיב כי לא ענה מלבו (מגילה יב ע"א).

תלמידיו של רשב"י מבקשים לשלב את סיפור המגילה במבנה היסודי של ספרי התנ"ך, המבוסס על שחר ועונש והשגחה גלויה. אבל גם אחרי הדיאלוג המורכב הזה, המפרנס אינספור דרשות פורים, המגילה נשארת נטע זר בין ספרי התנ"ך, מלאה שתיקות רועמות וחללים פעורים במקומות בהם אמורים היו להופיע הגיבורים המוכרים והתכנים הידועים. אחרי כל הפירושים וההסברים, המגילה עדיין מהלכת על גבולות העולם המקראי ושואלת – עד כמה ניתן להרחיק בלי לאבד את המשמעות?

השאלה הזו מהדהדת בצלילים שונים בתורות פורים רבות לאורך הדורות. את יסודותיה אפשר אולי למצוא בקביעה לפיה חובת ההתבשמות היא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי, בפירושו של האר"י הדורש בעקבות זאת לברך את הניצוץ שבקליפה (פרי עץ חיים, שער חנוכה ופורים פ"ו), או בדברי המהר"ל לפיהם פורים חל באדר כיוון שזהו סוף הסיפור של עם ישראל שהחל ביציאת מצרים (אור חדש עמ' קלג-קלה). בעקבותיהם הלך רבי צדוק הכהן מלובלין, שרבות מתורות הפורים שלו חוזרות על אותו מבנה: הצבת העולם הדתי על ניגוד יסודי – אמונה מול ספק, השגחה מול מקרה, התגלות מול הסתר פנים – והעמדת פורים כאירוע שבו מתברר שגם בעומק הניגוד אפשר עדיין להאמין.

מה פירוש הדברים עבורנו? איזו שאלה מציב פורים כלפינו? לאורכם של אלו גבולות הוא מהלך? ברמה הפשוטה יותר, נראה שפורים מהלך על הגבול שבין הדתי לחילוני: הוא חסר את המאפיינים המובהקים של יום טוב, ולעיתים קרובות ההתרחשויות המשמעותיות שבו מתקיימות דווקא בשל העדרם של הלבושים הדתיים. לכן רבנים ומחנכים חשים פעמים רבות צורך להדגיש את ההבדל בין מסיבות הפורים הקדושות, המתרחשות רק פעם בשנה, לבין אלו האחרות המתקיימות בכל סוף שבוע. אבל האם ניתן לחגוג את פורים בלי לסמן את הגבול הזה? לשתות ולרקוד באמת עד דלא ידע, בלי לחשוש שמא היה אפשר להגיע לאותו מקום גם בלי התורות שמסביב?

מעבר לשאלה הזו, נראה שהתהום האמיתית של פורים נמצאת במקום אחר, ממנו לא עמדו ליהודים רווח והצלחה; שכן בתת מודע של פורים שלנו מונחת השואה. האם אפשר עדיין להקשיב לסיפור על מי שרצה להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים, ולצהול על כך שהגזירה לבסוף התבטלה? אם נרצה בכך ואם לא, סיפור המגילה נוכח עבורנו גם ללא הסוף הטוב, ולפיכך הדרשה של המהר"ל שהוזכרה לעיל מקבלת ממשות נוקבת: ראינו את הסוף של עם ישראל, וכבר לא פשוט לחבר מחדש את מעגל השנה הנצחי ולהגיע מפורים שוב לפסח, או מיום השואה ליום העצמאות. השאלה שפורים מפנה כלפינו היא האם נהיה מסוגלים לחגוג את הסיפור כפי שפגשנו בו בימינו, ממקום אחר. ואם כן, אולי יתברר שבאמת אין מקום לציין את השואה ביום מיוחד: שכן חג הפורים, בו אנו נאחזים בלא-כלום ורוקדים מול הסתר הפנים, הוא יום השואה האמיתי.